

SOPRONI
EGYETEM |

FAIPARI MÉRNÖKI ÉS
KREATÍVIPARI
KAR

KREATÍV IPAR

*AZ ALKOTÓI ÉS BEFOGADÓI
SZEMLÉLETBEN*

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

*SOPRONI EGYETEM FAIPARI MÉRNÖKI
ÉS KREATÍVIPARI KAR, KREATÍVIPARI INTÉZET
9400 SOPRON, CHÁZÁR ANDRÁS TÉR 1.*

2024. SZEPTEMBER 27.

**A kreatív ipar az alkotói és befogadói
szemléletben
Tanulmányok**

Szerkesztette: Molnár Csilla – M. Molnár László

A KREATÍV IPAR AZ ALKOTÓI ÉS BEFOGADÓI SZEMLÉLETBEN TANULMÁNYOK

Szerkesztette:

Dr. Molnár Csilla PhD egyetemi docens

Prof. Dr. Molnár László egyetemi tanár

A KREATÍV IPAR AZ ALKOTÓI ÉS BEFOGADÓI SZEMLÉLETBEN

TANULMÁNYOK

A Soproni Egyetem FMK Kreatívipari Intézetében

2024. szeptember 27-én rendezett tudományos konferencia
előadásainak szerkesztett változata

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

SOPRON, 2025

Közreadja:
Soproni Egyetem Faipari Mérnöki és Kreatívipari Kar

Felelős kiadó:
Prof. Dr. Fábián Attila a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztette:
Dr. Molnár Csilla PhD egyetemi docens
Prof. Dr. Molnár László egyetemi tanár

Grafikai tervezés:
EFFIX-Marketing Kft.

ISBN 978-963-334-551-1 (pdf)
DOI: 10.35511/978-963-334-551-1

A kötet megjelenését támogatta:
Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti
Kulturális
Alap

A konferenciát támogatta:
Sopron Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala

Creative Commons license: CC BY-NC-SA 4.0 DEED

Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi
Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International

TARTALOM

BEVEZETŐ	6
Fáyné Dombi Alice A kulturális emlékezet, mint az alkotói és befogadói szemlélettükre.....	7-16
Szabó Tibor Kreativitás a divatban: a farmer.....	17-23
Karikó Sándor Eltűnik-e az olvasás ethosza? – A kreativitás tükrében –.....	24-32
Major Gyöngyi Kreatív ipar, MI és a személy autonómiája.....	33-39
Nádas Gergely A vizuális percepció és a mesterséges intelligencia.....	40-51
Kiss Ferenc Piac – Ferde vonás négyzetben. Anton Stankowski arcúlati rendszereinek szakmatörténeti miliője.....	52-63
Horváth Péter György – Kósa Balázs Fa és műanyag alkalmazása gyerekjátékok esetében.....	64-74
Reményi Andrea Fenntarthatóság és kreativitás a XXI. században: metamodern kihívások és transzdiszciplináris megoldások	75-84
Bodorkós Dániel – Zalavári József – Horváth Péter György Értéktervezés – Value design.....	85-92
Nagy Máté – Polyák János Üvegművesség oktatása az UNESCO szellemi kulturális örökséggé válás tükrében.....	93-104
Reményi Andrea A kreatívipar dinamikája: értékteremtés és fogyasztói élmény a tudásalapú gazdaságban.....	105-114
Molnár Csilla A kreatív ipar mint tudásalapú tevékenység.....	115-122
Antal Mária Réka – Nagy Vivien Kreatív termék értéknövelése a tervezési folyamatban.....	123-135
Antal Mária Réka – Nagy Vivien A bútorgyártás és kiállítások szerepe a 19. – 20. században.....	136-145
Eszter Boros The Sociological and Physiological Impacts of the Creative Economy.....	146-154
Molnár László A szemiotika dinamikája és a design kommunikatív rendszere.....	155-161
Szabó Péter A mesterséges intelligencia hatása a kreatív iparra: új lehetőségek és kihívások a faépítészetben.....	162-170

KARIKÓ SÁNDOR¹

ELTŰNIK-E AZ OLVASÁS ETHOSZA? - A KREATIVITÁS TÜKRÉBEN -

Absztrakt

Az olvasáskultúra – amely az íráskultúrából fejlődött ki – képzőművészeti ábrázolása gazdag művészettörténeti hagyománnyal rendelkezik (például Michelangelo, Giorgione, Rembrandt, Matisse, Strobl Alajos): létre jött az olvasás kreatív éthosza. A semmiből teremtdött valami teljesen új világ, eredeti meglátás és mélység. Nagyot ugorva a történelemben, manapság a digitalizáció korszakát éljük: az olvasás helyzete gyökeresen átalakul. Az internet, a mobiltelefon, a tablet, a közösségi média, a hírportálok, a podcast-ok stb világában – a sok és sokféle pozitív következmény mellett – számolnunk kell például a gyorsolvasás felszínességével, a nem-papíralapú formák elterjedésének kényelmes, ám mulékony, az elmélyülést kevésbé szolgáló, a katartikus élmény nélküli tömegfogyasztói hatásaival.

Kulcsszavak: olvasás, kreativitás, katarzis, digitalizáció, felszínesség.

Mottó: „életre, halálra – olvasni.”

Márai Sándor

Bevezetés

Első ránézésre úgy tűnik, az olvasáskultúra becses dolog, az olvasás mindenki által elismert, elfogadott és gyakorolt foglalatosság, társadalmi produktum. Olyan területről van szó, amely sokak számára tiszteletre méltó, fontos és izgalmas feladat. Mintha nem is lenne az olvasással különösebb gond. Szoktak ezzel kapcsolatban hivatkozni az UNESCO 1995. év április 23-i kinyilvánítására, hogy tudniillik ez a nap „Az olvasás és a könyv ünnepe”. Vagy ugyancsak ez a világszervezet 2024-ben Strassbourgot a „Könyv Világvárosa” címmel tüntette ki. Különböző nemzetközi könyvdíjakat is szokás kiosztani. Például a Man Booker-díj (utóbb Booker-díj), amelyet – örömünkre – Krasznahorkai László is elnyert néhány évvel ezelőtt. Azon kívül rendszeresen tartanak könyvvásárokat, amelyek népszerűek és sikeresek.

Mégis azt állíthatjuk, hogy egyáltalán nem megnyugtató a hazai (és alighanem a nemzetközi) olvasáskultúra mai állapota. Anélkül, hogy részletesen kitérnék az aggodalomra

¹Professor emeritus, Szegedi Tudományegyetem

okot adó fejleményekre, csupán egy-egy (nemzetközi és magyar) adatra hívnám fel a figyelmet. A 2022-es „Ljubljanoi Kiáltvány” megállapítja az olvasási kultúra hanyatlását, amelyre muszáj társadalmilag reagálni, illetőleg elkerülhetetlen kidolgozni valamilyen reális programot a helyzet megváltoztatása érdekében. (Persze ha ugyan nem hagyjuk annyiban a dolgot!) A másik egy hazai tudományos vizsgálat – számomra nem szívdérítő – eredménye. A TÁRKI 2023-ban nagyszabású felmérést végzett a könyvolvasási és -vásárlási szokásainkról, majd megállapítja, hogy a felnőtt magyar lakosság „15%-a olvasott rendszeresen (legalább hetente)” (TÁRKI, 2023: 8.). Persze mondhatják erre, hogy a 15% miatti kesergés túlzó, és csak idealizmusról tanúskodik. De ha a nemzetközi adatokat nézzük, amelyek a magyar számaránynak legszerényebb valószínűséggel a duplája „Az uniós országok közül Luxemburgban 75,2 százalék, Dániában 72,1 százalék, Észtországban 70,7 százalék” (Eurostat-felmérés, 2024) olvas könyveket. Jóllehet, ez a mutató az éves, vagyis nem a heti átlagra vonatkozik, ám a tendencia így is magáért beszél. Ha nemzetközi viszonyokban nézzük, a könyvet rendszeresen olvasó magyarok 15 %-os aránya szerintem nem ad okot a büszkélkedésre.

Akárhogy is van, érdemes elgondolkodnunk az olvasás ethosza és/vagy elhalványodása kérdésén. Erről a dilemmáról kívánok az alábbiakban néhány indító szempontot felvetni, igaz, most nem a részletes és elmélyült vizsgálódás igényével.

Közismert tény, az olvasáskultúra, történetfilozófiai megközelítésben, az íráskultúrából fejlődött ki, ám mindkettőt összeköti egy sajátos – biológiai és társadalmi alapú – emberi szükséglet, igény és vágyakozás. Az tudniillik, hogy az *embernek mondanivalója, gondolata* van a másik embertárs számára. Mindezt közölni akarja a többiekkel, ezért valamilyen formában szeretné átadni nekik, illetőleg amit mások leírnak, azt meg ő kívánja megismerni – például úgy, hogy elolvassa mások gondolatait. Az írás- és olvasáskészség, valamint -képesség kialakulása szükségszerű folyamat, melynek áldásos hatásait nem tudjuk elégszer hangsúlyozni. Az írás- és olvasáskultúra – bár nem kizárólagos jelleggel – kölcsönöz az embernek egy sajátos, magas rendű viszonyulást a másik emberhez, a világhoz, a társas együttlélhez.

Mint tudjuk, az írásbeliség az emberi történelem viszonylag késői szakaszában jött létre. Általában három évezredre visszamenőleg rendelkezünk írásos emlékekkel: különféle kép- és fogalomírási források, hieroglifák születtek, amelyekből hadd hivatkozzak emlékeztetőül néhány markáns adalékra.

1. kép: Egyiptomi hieroglifák

2. kép: Ülő írnok
(a fáraó előtt egyedül ő maradhatott ülni)

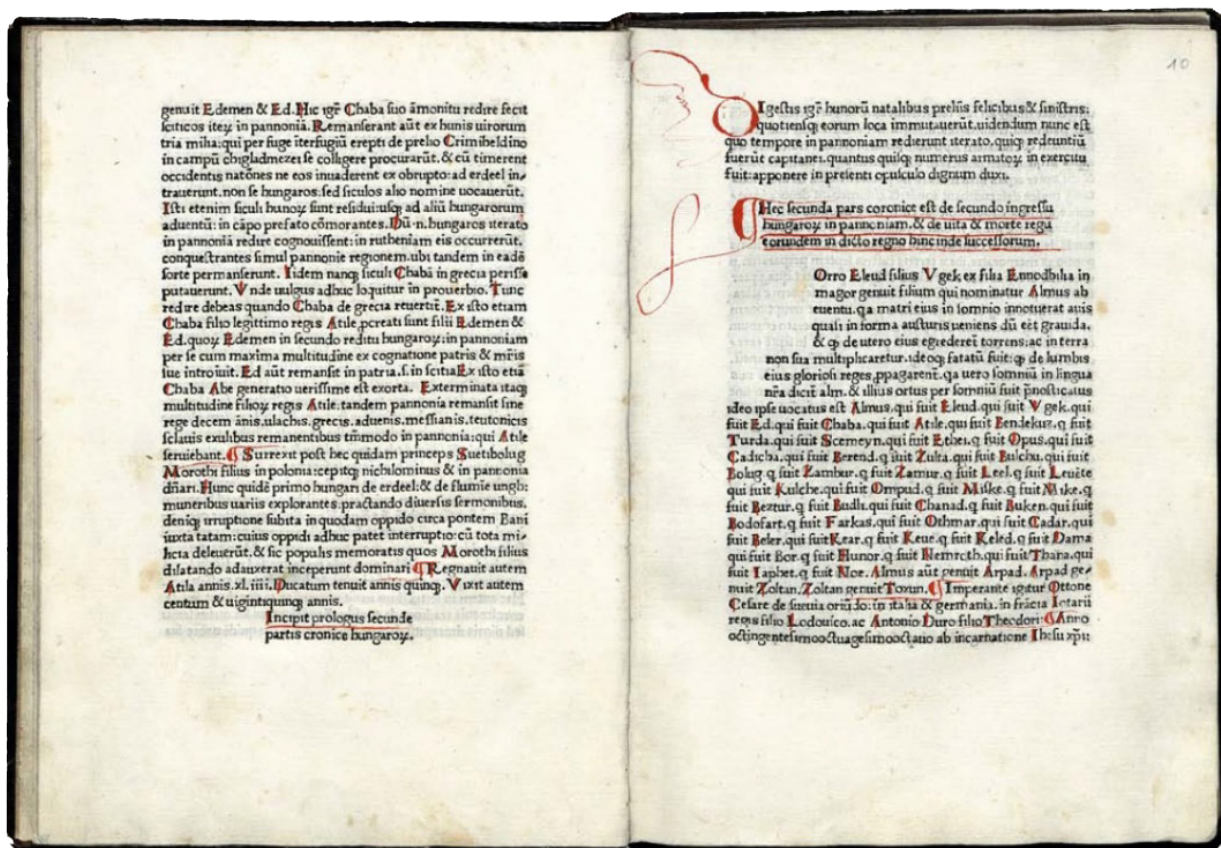
3. kép: A Holt-tengeri tekercsek

4. kép: Kells Kódex (8.század)

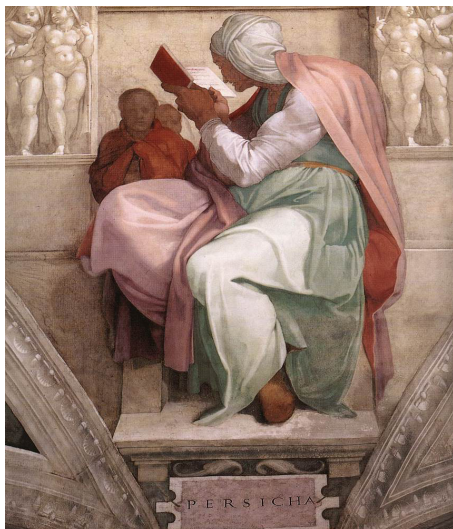
5. kép: Hunyadi Mátyás Corvinái
(Készítette: Monte di Giovanni del Fora/ Gherardo di Giovanni del Fora)

6. kép: Hess András Budai krónikája,
(Magyarország első könyvnyomdája)

Témánk szempontjából Hunyadi Mátyás uralkodásának elévülhetetlen érdeme a kultúra kiemelt támogatása. Csak egyetlen példát hozva, Mátyás megbízta korának jeles német nyomdászmeisterét, Hess Andrást, hozza létre Magyarország (Budán) első könyvnyomdáját (feltehetőleg 1471–1473 között működött), majd 1473-ben kiadja az első magyar nyomdai terméket, a Budai Krónikát. S e tekintetben olyan országokat előz meg Buda, mint például London vagy Bécs. Nem véletlen, hogy Mátyás országáról az a hír járja Európában: Magyarország valósággal „második Itália”.

A könyvnyomtatás feltalálásával új fejezet nyílik az íráskultúra történetében. A könyvek tömeges megjelenetése jótékony hatással van az – egyházi és állami – iskolák megszorodására (és/vagy fordítva). Európa szellemét, tudományos és művészeti világát a reneszánsz és a humanizmus értékvilága lengi be. És nem utolsósorban maga a korszellem váltja ki (tömegméretekben) az olvasási igényt. Szép lassan kialakul egy különálló és több száz éven át tartó, társadalmilag nagyra becsült olvasási kultúra. Kis túlzással élve: *megszületik az olvasáskultúra ethosza*, amely már sok embert (vagyis könyveket és fogyasztót) megidéz, magával ragad. Az olvasás mint foglalatosság önálló értéket, társadalmi rangot kap, s ez a fejlemény arra készteti például a művészek (festők, szobrászok) egész sorát, hogy piedesztálra emelje az olvasás kultuszát. Hosszan idézhetnénk a konkrét műalkotásokat, de csak néhány jellemző példát tudok itt kiemelni. Remélhetőleg az alábbiak is jól érzékeltetik, mennyire *kreatív művészi* megformálás születik kezük nyomán.

7. kép: Michelangelo: A Perzsiai Szibülla

8. kép: Giorgione: Olvasó Mária (részlet, háttérben Firenze)

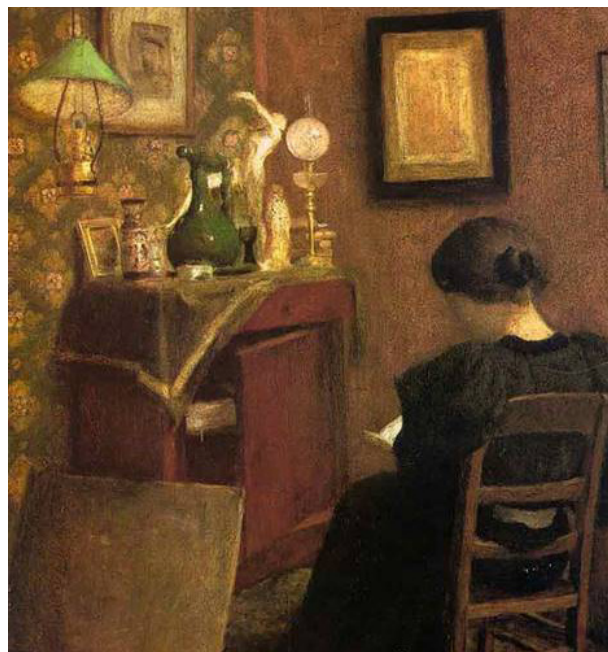
9. kép: Rembrandt:
Anna próféta

10. kép: Rembrandt:
Az idős olvasó hölgy (részlet)

11. kép: Stróbl Alajos: Anyánk (bronz szobor, 1900-ban a Párizsi Világkiállításon Grand Prix-díjat nyert alkotás)

12. kép: Matisse: Az olvasó nő

A fenti műalkotások önmagukért beszélnek, nem szükséges külön magyarázni – elemezni azokat. Valamennyi kép arról tanúskodik, hogy alkotója mennyire eredeti látásmóddal jelentkezik, és új, semmi és senki mással össze nem tévesztendő világot teremt a megadott témában. Ha szabad mégis két rövid megjegyzést fűzni, akkor (1.) külön kiemelném Rembrandt alkotását. Az olvasás hatását rendkívül érzékletesen ábrázolja, különösen Az idős olvasó nő című alkotása kifejező. Itt az olvasó hölgy teljesen átszellemülve merül el a könyv világába, minden idegszálával koncentrál a könyvből jövő mondanivalóval. E műalkotás előtt is – Adorno után szabadon – el kell időznünk, engedjünk a hatás érvényesülésének. Rembrandt több alkotásában szerepel az olvasás – téma. Úgy tudom, az egyik ilyen kép egy angol gróf tulajdonában van, aki vidéki kastélyában őrzi a festményt, minden nap leül előtte, csodálja az olvasásban elmélyülő nőt, mi több, hosszan társalog vele. (2.) A felhozott példákból láthatjuk, hogy az ilyen témájú műalkotások általában a nőt állítják középpontba. A férfi olvasó személy – nos, ilyet csak lámpással találhatunk. Hogy mi lehet az ok, azt hiszem, ez már a szociológia és más területek felé vezető probléma lehet, aminek vizsgálatára itt nyilvánvalóan nem vállalkozhatom.

Nem vitás, az olvasáskultúra történetében a könyvnyomtatás feltalálása, majd rohamos terjedése új fejezetet hoz, amely folyamat bizonyára a részleteiben hosszan vizsgálható, illetőleg számos új adalék, szempont felkutatása és feldolgozása várat még magára. Mindez szisztematikus kutatómunka feladata lehetne. Azonban most meg kell elégednünk a napjainkban kibontakozó új jelenség felvetésével. Manapság talán leglátványosabb kortünete előtt állunk: a digitális technika és annak csodálatra méltó, szüntelenül bővülő termékeinek kialakulása, majd egyértelmű uralma következik be. Az internet, a mobiltelefon, a tablet, az okosóra stb. gyors terjedése, és a nyomukban járó Facebook, TikTok stb., új technikák és eljárásmódok végtelen sora, zajlik napjainkban, miközben a social média őrült művelésével is számolhatunk. Ezek a képződmények látványosan behatolnak mindennapi életünk úgyszólván valamennyi területére. Úgy gondolom, a szakirodalom már világosan leírta e folyamat áldásos hatásait. Viszont igazából még nem tudtuk feldolgozni a nem várt kellemetlen következményeket. *Az olvasáskultúrában is radikális változások következnek be.* Joggal írta ezzel kapcsolatban a téma talán legalaposabb hazai kutatója, Gereben Ferenc (a telitalálós című könyvében, tudniillik a Boldogult olvasókoromban), hogy jelenleg a hagyományos és a digitális olvasásmód küzdelme zajlik, amelyben az utóbbit a „kommerzialisálódás és a praktikizálódás” (Gereben 2016: 228.) jellemez leginkább. Kinyílik a világ, az ismeretszerzésnek, a kommunikációnak leomlik minden térbeli és időbeli akadály, jönnek a rövid e-üzenetek, SMS-ek, közösségi oldalak gyors és kényelmes olvasatai, bejegyzései, és a többnyire átgondolatlan és indulatos kommentárok nem kedveznek a hagyományos könyvek, szépirodalmi művek, a komolyabb, mélyebbre hatoló gondolatok, időben is elhúzódó, nagy türelmet és erőfeszítést igénylő szövegek szisztematikus olvasásának. Így, sajnos marad a felületes gyorsolvasás. S azt hiszem, a negatív folyamatok leírásában tovább is mehetünk a filozófiai

tanulságok megragadása irányába. Csak egyetlen mélyebb szintű adalékra utalnék, Almási Miklós világosan fogalmaz a digitális kor viharában vergődő lélek új állapotára: „a digitális társadalomban a 'másik', mint személy eltűnőben van. A Facebook-on, twitteren tele vagyok *followerekkel* (követőkkel), (...) számomra ismeretlen figurákkal, akik körülöttem vannak, de mivel nem személyek, nem tudnak tükröt tartani elém, nem tudnak beépülni egyéniségembe, (...) gyengülnek azok a szálak, melyek a Másik-tól az Én-hez vezetnek, melyek az egyént gazdagítják, vagy rongálják.” (Almási 2019: 21-22.) Vagyis számolnunk kell azzal a folyamattal, hogy a digitális korban, miközben az egyén többet tudhat a világról és gyorsabban kommunikál környezetével, addig – s ez fölöttébb súlyos kijelentés – társadalmisága nagyon megrendül, érzelmi kultúrája jelentősen romlik. Nyilván hosszan taglalhatjuk az itt szükségképp felmerülő összefüggéseket, illetőleg szükség lenne a problémák részletes kifejtésére. (Ezt csupán újabb tanulmányok feladatént tudom elképzelni.) Ám hadd fejezzem be rövidre fogott vizsgálódásomat azzal, hogy ma még nem igazán látjuk a digitális olvasáskultúra közeljövő hadállásait. Viszont akárhogy alakulnak is a tudományos kutatások megállapításai, mélyen osztom Márai Sándor alábbi, mértékadó sorait, melyet mottóul választottam: „Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, emberi ajándék. Gondold meg, hogy csak az ember olvas.” (Márai 2001: 36-37.) Igen, a hagyományos olvasási kultúra pozícióit végképp feladni egyáltalán nem szerencsés és kívánatos dolog. Mint ahogyan megfontolhatjuk azt a végső tanulságot, hogy szellemi épülésünk érdekében ragaszkodjunk a gondolkodás, méghozzá az elmélyült gondolkodás folyamatos műveléséhez. Ezért bizony részesítsünk előnybe minden olyan olvasnivalót, amely szolgálni tudja ezt a foglalatosságot, vagy még jobban erősíti a mélyebb gondolatosság és a fontos(abb) mondanivaló szempontját.

Irodalom

(A témához roppant gazdag szakirodalom tartozik, amelynek áttekintésére itt nem vállalkozhatok. Elégedjünk meg néhány markáns, közvetlenül felhasznált hivatkozásra.)

Almási M. (2019). *Ami bennünk van. Lélek a digitális kor viharában*. Budapest: Fekete Sas

Bernát A. et al. (2023). *Az olvasási szokások alakulása hordozható eszközökön Az online platformok hatása a szépirodalomra Könyvolvasási és könyvvásárlási szokások*, 2023. Budapest: TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt.

<https://onlineplatformok.hu/files/338263b9-4265-4ec7-9e77-df9d7bf32ba8.pdf>

Gereben F. (2019). *Boldogult olvasókoromban : írások a magyar olvasáskultúráról*. Budapest: L'Harmattan, TIT Kossuth Klub

HL (2024. augusztus 10.). *Érdekes statisztika látott napvilágot az olvasási szokásokról*.

Index. <https://index.hu/kulfold/2024/08/10/europai-unio-olvasas-statisztika/>

Márai F. (2002). *Füves könyv*. Budapest: Helikon

A képek forrásai:

1. kép: Egyiptomi hieroglifák (unknown Egyptian scribe – The British Museum (http://www.egyptarchive.co.uk/html/british_museum_29.html (Jon Bodsworth) – <https://www.egyptarchive.co.uk/>),
Copyrighted free use, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3>)
 2. kép: Ülő írnok (a fáraó előtt egyedül ő maradhatott ülve) (Guillaume Blanchard, July 2004, Fujifilm S6900, CC BY-SA 3.0,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=160905>)
 3. kép: A Holt-tengeri tekercsek (Israel Museum – The Israel Museum's 'Dead Sea Scrolls Digital Project', link: [1], Public Domain,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=18070640>)
 4. kép: Kells-i Kódex (8.század) (Unattributed – Scanned from Treasures of Irish Art, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=44527>)
 5. kép: Hunyadi Mátyás Corvinái (Készítette: Monte di Giovanni del Fora/ Gherardo di Giovanni del Fora – bmlonline.it, Közkincs,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36730303>)
 6. kép: Hess András Budai krónikája, (Magyarország első könyvnyomdája), (Készítette: Hess András – <http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/00/18/34/dd/1/pdf/low.pdf>, Közkincs,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=36002810>)
 7. kép: Michelangelo: A Perzsiai Szibülla (Készítette: Michelangelo Buonarroti – Web Gallery of Art: Kép Info about artwork, Közkincs,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2137889>)
 8. kép: Giorgione: Olvasó Mária (részlet, háttérben Firenze) (Készítette: Giorgione da Castelfranco köre – The Yorck Project (2002) 10.000 Meisterwerke der Malerei (DVD-ROM), distributed by DIRECTMEDIA Publishing GmbH. ISBN: 3936122202., Közkincs,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=151663>)
 9. kép: Rembrandt: Anna próféta (Rembrandt – www.art-spb.ru : Home : Info : Pic, Public Domain, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4163923>)
 10. kép: Rembrandt: Az idős olvasó hölgy (részlet) (Rembrandt – The Yorck Project (2002) 10.000 Meisterwerke der Malerei (DVD-ROM), distributed by DIRECTMEDIA Publishing GmbH. ISBN: 3936122202., Public Domain,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=157788>)
 11. kép: Stróbl Alajos: Anyánk (bronz szobor, 1900-ban a Párizsi Világkiállításon Grand Prix-díjat nyert alkotás) (a szerző saját készítésű felvétele)
 12. kép: Matisse: Az olvasó nő (Henri Matisse – Chesstheory.com, Public Domain,
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=157820306>)
- A kiadványban szereplő hivatkozások utolsó elérési dátuma: 2025.01.01.

Abstract

Is the reading ethos disappearing? – In the Mirror of Creativity –

The visual representation of reading culture – which developed from writing culture – has a rich art historical tradition (e.g. Michelangelo, Giorgione, Rembrandt, Matisse, Alajos Strobl): a creative ethos of reading was created. A completely new world, original insight and depth were created out of nothing. Taking a big leap in history, we are currently living in the era of digitalization: the situation of reading is fundamentally transformed. In the world of the internet, mobile phones, tablets, social media, news portals, podcasts, etc. – in addition to the many and varied positive consequences – we must reckon with, for example, the superficiality of speed reading, the convenient but fleeting mass consumer effects of the spread of non-paper-based forms, which are less conducive to immersion and lack cathartic experiences.

Keywords: reading, creativity, catharsis, digitalization, superficiality